

Karl Kautsky

Demokrati eller diktatur

1918

(Tyskt original: "Demokratie oder Diktatur".

På engelska brukar denna skrift ingå i boken "The Dictatorship of the Proletariat")

Svensk utgåva Stockholm, Tiden, 1919

Innehåll:

Uppgiften.....	1
Demokratin och erövringen av den politiska makten.....	3
Demokratin och proletariats mognad	5
Demokratis verkningar	9
Diktaturen.....	14
Åskådningsundervisningen	19

Lästips:

Se artikeln [Kautsky mot Lenin](#) (från *Zenit* 4-1980), som diskuterar polemiken mellan Kautsky och Lenin.

Uppgiften

Kriget har med oerhörd styrka slungat hela världen in på socialismens väg. De i täten för den kapitalistiska utvecklingen marscherande nationerna sågo sig, för att bli i stånd att fylla de militära kraven, nödsakade att underkasta de viktigaste grenarna av produktionen, kommunikationerna och varuutbytet statskontroll. Samtidigt blev arbetarklassens hela massa, även dess dittills indifferent del, i högsta grad politiskt vakna och fick på det eftertryckligaste blicken upp för betydelsen av statens makt och av frihet i staten. Ty ententen kunde icke vinna kriget utan hänförd anslutning från arbetarklassen och denna anslutning kunde icke vinnas på annat sätt än att kriget av arbetarna uppfattades som ett krig för demokrati, mot militarism och autokrati.

De känslor och stämningar de därvid framkallat bli västmakterna icke fria från, varken statens behärskande av produktionen i allas intresse eller arbetarmassornas energiska verksamhet för stora politiska och sociala mål. Båda dessa faktorer måste i Frankrike och de anglosachsiska staterna med dess höga kapitalistiska utveckling och proletariats styrka våldsamt påskynda utvecklingen i riktning mot socialism utan att därmed i dessa länder en våldsam revolution blir nödvändig.

Samtidigt hade emellertid en sådan revolution blivit oundviklig i Österns stora militärmonarkier, i Tyskland, Ryssland, Österrike. De äro alla underlägsna i världskriget, det finns ingen militärmonarki längre inom civilisationens område, om man bortser från det avlägsna och isolerade Japan. Militärmonarkin kunde icke röjas ur vägen på fredlig väg. Våldet måste tillgripas, som händelserna under de senaste dagarna tydligt visat.

I Tyskland med dess högt utvecklade kapitalism blev den politiska revolutionen utgångspunkt för en social. Den förde proletariatet direkt till herraväldet, icke blott till stark politisk maktställning såsom fallet är hos västmakterna.

Endast den av kriget skapade livsmedelsbristen och det allmänna ekonomiska nödläget förmår här ännu försvåra socialismens snabba uppbyggande men å andra sidan för just detta med sig den trängande nödvändigheten av socialistiskt nybyggnadsarbete.

På helt annat sätt med de slaviska länderna, som ännu äro övervägande agrariska med ett tunt industriellt överskikt. De förfoga varken över det ekonomiska läge eller över de intellektuella krafter och de proletariska massorganisationer, som äro nödvändiga om de av egen kraft skola utveckla socialismen från sina egna inneboende förutsättningar. I de av dessa länder, där bondebefolkningen är den övervägande, bildar denna en ekonomiskt reaktionär faktor, som står hindrande i vägen för socialismen, och som icke tänkt gå långt ut över vissa nationella, demokratiska mål.

Inom många områden i östern där de stora jordagodsens överväga och där bönderna ännu befinna sig i halvfeodalt beroende, utgör bonden däremot ett rebelliskt element så länge storgodsens består, ett element, berett att samverka med städernas proletariat för den bestående egendomsordningens störtande, men ingalunda intresserat för socialism.

Ett sådant tillstånd var för handen i Storryssland och tack vare detta tillstånd har det lyckats ett parti bland det socialistiska proletariatet, de s.k. bolsjevikerna, att med stöd av bönderna efter tsarismens sammanbrott och under verkningarna av det pågående kriget, störta den svaga provisoriska regeringen och rycka till sig den politiska makten, som de ännu lyckas hålla fast tack vare böndernas, befolkningens övervägande flertals, likgiltighet.

Bolsjevikerna var det första politiska parti i världshistorien, som lyckades behärska ett stort rike och som åtog sig att söka förverkliga socialismen. Detta var det stora, för många

proletärer bestickande och uppmuntrande i deras förehavanden. På grund av landets ekonomiska efterblivenhet saknade de dock alla förutsättningar för genomförande av sitt mål.

Därför misströstade de om att komma fram på demokratins väg. Hittills hade det inom socialdemokratien gällt som en självklar sak, att socialismen måste framgå ur demokratien vid högt utvecklad kapitalistisk produktionsordning. Bolsjevikerna knäsatte i sitt nödläge i stället för denna uppfattning en helt annan, fullkomligt ny. De krävde diktaturen i motsats mot demokratien, icke för en övergående undantagssituation, för vilken den under revolutionära tider kan bli nödvändig, utan som fullt normal ersättning för demokratien under övergångstiden från kapitalistisk till socialistisk produktionsordning, alltså för en tidrymd som kan komma att omfatta årtionden. De krävde diktaturen under alla förhållanden, icke blott för de hittillsvarande militärmonarkierna, utan även för västerns gamla demokratier. De krävde de arbetarorganisationers diktatur som hjälpt dem till seger, arbetar-, soldat- och bonderådens.

Deras fordringar bli förklarliga genom de egenartade förhållandena i det land där de kommo till makten och genom den abnorma situation som förde dem upp på dess höjder. Denna fordran var ett utslag av förtvivlan hos ett proletäriskt parti, som i ett land med svagt proletariat sätter sig jättestora uppgifter före, uppgifter, vars lösning endast är möjlig för ett proletariat, som utgör befolkningens majoritet och bakom sig har åtminstone i någon mån landets intelligens.

Detta erkändes dock icke överallt. I västerns gamla demokratier tänkte nog ingen allvarlig människa på att göra den bolsjevistiska diktaturparollen till sin. Så långt bolsjevistiska sympatier där trädde i dagen gällde de det socialistiska målet, det ”kommunistiska” partiets proletära karaktär, icke de politiska metoderna.

Vi i Tyskland däremot, särskilt i Preussen, ha hittills levt under en militärautokratis och polisvälde-regim så närbesläktad med den ryska, att i många skikt bildades en sinnesförfattning, som visade sig mottaglig för ur rysk egenart framsprungna tankar om diktaturen.

Därför har det blivit nödvändigt att underkasta frågan om demokratien för proletariatet och socialismen, som förefallit avgjord sedan årtionden tillbaka, förnyad prövning. För detta ändamål har jag sedan några veckor före revolutionen utgivit en broschyr med titel ”Proletariatets diktatur”.

Större delen av denna skrift behandlar de ryska förhållandena. Allt, vad jag yttrat om dessa ha tyvärr besannat sig genom händelsernas utveckling.

I dag ha vi själva en revolution. I dag stå vi icke för Rysslands utan för Tysklands vidkommande inför frågan: Diktatur eller demokrati. I denna förändrade situation synes det mig ändamålsenligt att ge ut den del av min skrift däri jag behandlar de allmänna problemen om demokrati eller diktatur. Denna del föreligger härmed. Den, som även vill läsa de utläggningar som bygga på de ryska händelserna och som praktiskt illustrera mina teoretiska framställningar, hänvisas till nämnda skrift.¹

Motsättningen mellan demokrati och diktatur kom i Ryssland mest påfallande till uttryck i frågan om konstituanten, i frågan om det vore riktigt att lägga all politisk makt i händerna på en efter allmän, lika, direkt och hemligt vald folkförsamling så som Engels fordrade redan 1891 eller om i denna nationalförsamlings ställe skulle sättas en församling vald efter indirekt, offentlig, graderad, ståndsindelad och beskuren valrätt av några privilegierade skikt bland arbetare, soldater och bönder.

Tysklands regering och befolkningens stora flertal – i varje fall så långt man av alla tecken att döma kan sluta sig till, yrkade på nationalförsamling. Men detta häver icke plikten för oss att

¹ *Die Diktatur des Proletariats* von Karl Kautsky. Wiener Volksbuchhandlung, Wien, 1918.

vinna klarhet över de socialister som se socialismens intressen i fara genom demokratin och som tro mänsklighetens befrielse från kapitalismens tryck möjlig endast genom diktaturen.

Vi vilja därför i det följande undersöka vilken betydelse demokratin har för proletariatet.

Demokratin och erövringen av den politiska makten

Man skiljer ibland mellan demokratin och socialismen, socialiseringen av produktionsmedlen och produktionen, på så sätt, att man säger, detta senare är vårt slutmål, rörelsens mål, demokratin blott medel för detta mål, medel, som under vissa omständigheter kan bli odugligt ja t.o.m. hindrande.

Strängt taget är dock icke socialismen vårt slutmål. Detta består i upphävandet av ”varje slags utsugning eller undertryckande, det må rikta sig mot klass, parti, kön eller ras” ([Socialismens grundläror \[Erfurterprogrammet\]](#)).

Vi söka uppnå detta mål genom att stödja den proletära klasskampen, emedan proletariatet som understa klass icke kan befria sig utan att upphäva alla orsaker till utsugning och förtryck och, emedan det industriella proletariatet bland de utsugna och förtryckta befolkningslagren är det, som i fråga om kraft, kampduglighet och kamplust alltjämt tillväxer och vars slutliga seger är oundviklig. Därför måste i dag varje verklig motståndare till utsugning och förtryck – han må tillhöra vilken klass som helst – delta i den proletära klasskampen.

I denna kamp sätta vi den socialistiska produktionsordningen som mål därför att den på grund av givna tekniska och ekonomiska förutsättningar framstår som enda medel att befria proletariatet. Skulle det bli påvisat att vi taga miste däri, att proletariatets befrielse såväl som mänsklighetens över huvud taget allenast eller ändamålsenligast stode att uppnå endast på grundval av privatäganderätt till produktionsmedlen såsom ännu Proudhon antog, då måste vi kasta socialismen över bord utan att dock i ringaste mån ge upp vårt slutmål, ja, vi måste göra det just i detta slutmåls eget intresse.

Demokrati och socialism skilja sig alltså icke däri att det ena är medlet, det andra målet. Båda äro medel för samma mål.

Skillnaden mellan båda ligger annorstädes. Socialismen som medel för proletariatets befrielse utan demokrati är otänkbar. Utan tvivel är emellertid samhällelig produktion nödvändig även på annan grundval än demokratisk. Under outvecklade förhållanden kunde en kommunistisk förvaltning likasåväl bilda underlag för despotism. Detta konstaterade Engels redan 1875 i fråga om bykommunismen sådan den hållit sig kvar i Ryssland och Indien ända fram till våra dagar. ([Sociala förhållanden i Ryssland](#), ”Volksstaat” 1875.)

Det mest storartade exemplet på odemokratisk organisation av samhälleligt arbete har emellertid i det 18:de århundradet lämnats av jesuitstaten Paraguay. Jesuiterna såsom den överlägsna klassen organiserade där med diktatorisk makt på ett verkligt beundransvärt sätt den indianska urbefolkningens arbete utan att använda våld, ja genom att vinna sina undersåtars tillgivenhet.

För moderna människor vore emellertid en dylik patriarkalisk regim outhärdlig. Den är möjlig blott under förhållanden där härskarna stå högt över de behärskade och dessa senare icke befinna sig i det läge att de kunna höja sig till samma nivå. Ett skikt eller en klass, som för en befrielsekamp, kan icke ställa ett dylikt förmyndaresystem som mål. Det måste beslutsamt avböjas.

För oss är alltså socialismen utan demokrati otänkbar. Vi mena med modern socialism icke blott samhällelig organisation av produktionen, utan också demokratisk organisation av samhället. Socialismen är för oss därför oskiljbart förbunden med demokratin. Ingen socialism utan demokrati.

Dock kan satsen icke utan vidare kastas om. Demokrati är mycket väl möjlig utan socialism. T.o.m. den rena demokratin är tänkbar utan socialism, t.ex. småbrukarsamhällen eller kommuner där fullkomlig likhet består i de ekonomiska betingelserna för envar på grundvalen av privat äganderätt till produktionsmedlen.

I varje fall kan man säga att demokrati är möjlig utan socialism och före den. Och denna försocialistiska demokrati ha uppenbarligen dessa för ögonen, som mena att demokratin förhåller sig till socialismen som medlet till målet, varvid de dock skynda tillfoga, att den egentligen icke är något medel till målet. Detta tillägg måste på det eftertryckligaste gen- drivas. Om det vunne allmänt gillande, skulle det leda in vår rörelse på de mest ödesdigra vägar.

Varför skall demokratin vara ett oundgängligt medel för att uppnå socialismen?

Det rör sig om erövrandet av den politiska makten. Man förklarar att om i ett hittills borgerligt, demokratiskt land möjligheten uppstår att socialdemokraterna vid ett parlamentsval få majoritet, skola de härskande klasserna uppbjuda alla sina till buds stående våldsmedel för att hindra demokratins herravälde. Därför kan icke proletariatet genom demokratin utan endast genom den våldsamma revolutionen erövra den politiska makten.

Inget tvivel om att man i en demokratisk stat, där proletariatets makt växer, måste räkna med försök från de härskande klasserna att genom våldsmedel omintetgöra demokratins utnyttjande genom den uppåtsträvande klassen. Men därigenom är icke demokratins värdelöshet för proletariatet bevisad. Om de härskande klasserna under ovan antagna förutsättningar gripa till våld, så sker det ju just därför att de frukta demokratins följder, och deras våldshandlingar vore ingenting annat än ett omstörtande av demokratin.

Vad som framstår ur de väntade försöken från de härskande klasserna att avskaffa demokratin, är alltså icke dess värdelöshet för proletariatet utan fastmer nödvändigheten för arbetareklassen att med näbbar och klor till det yttersta försvara den. Om man intalar proletariatet att demokrati i grund och botten är en värdelös dekoration, då kommer naturligtvis den nödiga kraften för dess försvar icke att kunna uppbringas. Proletariatets stora massa hänger emellertid överallt för starkt fast vid sina demokratiska rättigheter för att man skall behöva vänta att den viljelöst skulle låta demokratin fara. Tvärtom är det sannolikt att om motparten genom våldshandlingar söker tillintetgöra folkets rätt, skall dess beslutsamma motstånd resultera i en politisk omvälvning. Ju högre proletariatet skattar demokratin, ju lidelsefullare det hänger fast vid den, ju säkrare kan detta väntas.

Å andra sidan bör man icke tro att det här tecknade händelseförloppet överallt är oundvikligt. Så klenmodiga behöva vi dock icke vara. Ju mera demokratisk en stat är, desto mer beroende äro statens maktmedel, även de militära, av folkstämningen. Dessa maktmedel kunna då, även under demokratin, bli ett medel att med våld hålla nere en proletärisk rörelse, där proletariatet ännu är numeriskt svagt, som t.ex. i en agrarstat, eller där det är politiskt svagt på grund av dålig organisation eller andlig osjälvständighet. Om emellertid proletariatet i en demokratisk stat vuxit så i politisk styrka att det blivit tillräckligt talrikt och kraftfullt att erövra den politiska makten genom att använda sig av givna friheter så skall det ställa sig svårt för den "kapitalistiska diktaturen" att uppbringa nödiga maktmedel för att med våld upphäva demokratin.

Man höll det i själva verket för möjligt, t.o.m. troligt, för proletariatet såväl i England som Amerika att på fredlig väg erövra den politiska makten. Efter internationella kongressens i Haag 1872 avslutning, höll Marx i en folkförsamling i Amsterdam ett tal, vari han bl.a. yttrade:

"Arbetaren måste en dag ha den politiska makten i sin hand för att lägga grunden till arbetets nya organisation. Han måste störta den gamla politik, som uppehåller de gamla institutionerna, om han

icke i likhet med de gamla kristna, som föraktade och underlätto detta, skall avstå från 'riket av denna världen'.

Men vi ha icke påstått att vägarna för att nå detta mål överallt måste bli desamma.

Vi veta väl att man måste ta hänsyn till institutioner, seder och traditioner inom de skilda områdena och vi överdriva icke då vi säga att det finns länder som Amerika, England, och om jag kände edra förhållanden bättre, skulle jag kanske tillfoga Holland, där arbetarne på fredlig väg kunna nå sina mål. Detta är dock icke fallet i alla länder.”

På samma sätt skrev även Friedrich Engels 1891:

”Man kan föreställa sig att det gamla samhället kan fredligt växa in i det nya i länder där folkförsamlingen koncentrerar all makt i sig, där man författningsenligt kan göra vad man vill så snart man har folkets majoritet bakom sig; i demokratiska republiker som Frankrike och Amerika, i monarkier som England, där dynastins förestående avlösning dagligen diskuteras i pressen och där denna dynasti är maktlös gentemot folkviljan”. (Zur Kritik des socialdemokratischen Programmwurfes, *Neue Zeit* XX. I. S. 10.)

Däremot höll han den våldsamma revolutionen för oundviklig i militärmonarkier som Ryssland, Tyskland och Österrike.

Marx och Engels ha i sin politik gjort stor skillnad mellan demokratiska och icke demokratiska stater.

Särskilt finns det även i demokratiska stater lager bland de besittande klasserna, vars benägenhet för våldshandlingar gentemot proletariatet växer. Men jämsides därmed finnes det också andra lager, vars respekt för proletariatets växande makt tilltager och som önska att genom eftergifter hålla det vid gott mod. Trots att krigstillståndet över allt under tiden för dess fortvaro starkt inskränkte folkmassornas politiska rörelsefrihet, har det dock medfört en betydande utvidgning av valrätten för det engelska proletariatet. Man kan nu icke bortse från hur demokratin i de olika staterna övar inflytande på formerna för erövringen av den politiska makten och hur långt den därvid skall lyckas medverka till att från ovan och nedan undvika våldsmetoder och till att blott fredliga komma till användning. I intet fall blir demokratin bestånd därvid värdelöst. I en demokratisk republik, där folkets rättigheter sedan årtionden, kanske århundraden, äro rotfasta, rättigheter, som folket genom revolutioner erövrade och försvarade eller utvidgade och varigenom det även tilltvingade sig de härskande klassernas respekt för folket, i en sådan stat komma formerna för övergången säkert att bli andra än i en stat där en militärdespoti hittills förfogat oinskränkt över de starkaste maktmedlen gentemot folkets massa och varit van att därigenom tygla den.

Med demokratin inflytande på formerna för övergången till proletarisk regim, är dess betydelse under den försocialistiska tiden dock icke uttömd. Under denna tidsperiod blir demokratin viktigast för oss genom dess inflytande på proletariatets mognad.

Demokratin och proletariatets mognad

Socialismen kräver särskilda historiska förutsättningar som göra den möjlig och nödvändig. Detta är ju allmänt erkänt. Men i fråga om *vilka* betingelser som måste vara fyllda för att modern socialism skall vara möjlig, och *när* ett land är moget för socialismen, förefinnes ingalunda enighet bland oss. Denna oenighet i en så viktig fråga är icke uppmuntrande, men alltid har nödvändigheten att vi nu sysselsätta oss med problemet något glädjande i sig. Ty denna nödvändighet kommer av att socialismen upphört att vara något som vi väntade först efter århundraden, såsom ännu vid krigsutbrottet så mycken klokskap försäkrade. Socialismen har kommit på dagordningen som den viktigaste praktiska frågan för närvarande.

Vilka äro nu betingelserna för socialismens genomförande?

Varje medveten mänsklig handling förutsätter en vilja. *Viljan* till socialismen är första förutsättningen för dess genomförande. Denna vilja skapas genom stordriften. Där smådriften är den övervägande i samhället, där består befolkningens stora flertal av företagens ägare. De egendomslösa antal är ringa. Den som ingenting äger, ser sitt ideal i att erhålla en liten egen rörelse eller egendom. Denna önskan kan under vissa omständigheter antaga revolutionära former, men den sociala revolutionen blir då ingalunda någon socialistisk; den vill blott fördela befintliga ägodelar på ett sådant sätt att envar blir självägande. Smådriften alstrar alltid viljan att upprätthålla eller förvärva privat äganderätt till de produktionsmedel varmed man arbetar, icke vilja till den samhälleliga egendomen, till socialismen.

Denna vilja uppstår hos massorna först där stordriften redan är mycket utvecklad och där dess överlägsenhet över smådriften är höjd över varje tvivel, där upplösning av stordriften vore ett steg tillbaka, ja omöjligt, där stordriftens arbetare blott under samhällelig form kunna nå fram till ägande av produktionsmedlen, där smådriften så långt den håller sig uppe blir allt mer bekymmersam så att dess innehavare icke längre kunna dra något välstånd ur den. På detta sätt växer *viljan* till socialismen.

Men samtidigt uppstår också med stordriften den materiella *möjligheten* för dess genomförande. Ju större antal företag i landet och ju större de enskildas oberoende av varandra, desto svårare är det att samhälleligt organisera dem. Svårigheten försvinner i samma mån som antalet företag minskas och förbindelserna mellan dem bli allt fastare och regelbundna. Men slutligen måste vid sidan om *viljan* och de materiella grundvalarna, i viss mån socialismens *råmaterial*, även finnas *den kraft* som förverkligar den. De, som vilja socialismen måste bli starkare än de som stå den emot.

Även denna faktor skapas genom stordriftens utveckling. Denna betyder tillväxt av proletärernas antal, av dem, som ha intresse av socialismen, men nedgång i kapitalisternas, d.v.s. relativ nedgång i förhållande till antalet proletärer. I förhållande till de icke-proletäriska mellanlagren, småbönder och småborgare, kan kapitalisternas antal till en tid växa, men snabbast ökas proletariatet.

Alla dessa faktorer springa fram direkt ur den ekonomiska utvecklingen. De komma icke av sig själva, utan *mänskligt* åtgörande, men de komma utan *proletärisk* hjälp helt enkelt genom kapitalismens verksamhet, som har intresse av sina storföretags utveckling och tillväxt. Denna utveckling är i första hand koncentrerad till städerna och av industriell art. Utvecklingen inom jordbruket bildar blott ett svagt eko av den förra. Från städerna, från industrin, icke från jordbruket kommer socialismen att utgå. Om den skall kunna förverkligas är emellertid en fjärde faktor nödvändig vid sidan av redan nämnda. Proletariatet måste icke blott ha intresse för socialismen, icke blott förefinna de materiella förutsättningarna och ha kraft att bemäktiga sig dem, det måste också ha *duglighet* att hålla dem fast och riktigt använda dem. Först då kan socialismen som varaktig produktionsordning förverkligas.

Till *förhållanden*as mognad, den industriella utvecklingens nödvändiga höjd, måste, om socialismen skall bli möjlig, komma även *proletariatets* mognad. Denna faktor skapas emellertid icke genom den industriella utvecklingen – är ingen verkan av det kapitalistiska strävandet efter profit – och utan proletariatets egen medverkan. Tvärtom, proletariatet måste tillkämpa sig denna faktor i strid med kapitalet.

Under smådriftens och hantverkets herravälde sönderföll de egendomslösa i två skikt. För det ena, hantverksgesäller eller yngre bondsöner, är egendomslösheten blott ett övergångsstadium. De vänta att en dag bli sina egna, de ha intresse av privategendomen. Återstoden av de egendomslösa bildar trasproletariatet, ett för samhället överflödigt, ja skadligt skikt parasiter utan bildning, utan självkänsla och sammanhållning. De äro väl villiga att där de kunna, expropria besittande, men varken villiga eller i stånd att bygga upp en ny hushållningsform.

Den kapitalistiska produktionen bemäktigar sig dessa egendomslösa, vars skaror i kapitalismens början våldsamt svälla ut. Från överflödiga, skadliga parasiter förvandlar den dem till de outhärligaste ekonomiska grundvalar för produktionen och därmed för samhället. Den ökar därigenom liksom genom tillväxten i deras antal deras kraft, men den lämnar dem kvar i deras okunnighet, råhet och oduglighet. Den söker t.o.m. trycka ned hela arbetarklassen till deras nivå. Ja, genom överarbete, enformighet och andefattigdom i arbetet och kvinnors och barns arbete, trycker den ofta nog de arbetande klasserna ned under det tidigare trasproletariatets nivå. Proletariatets utarmning tilltager då i fruktansvärd grad.

Därför framkallades den första ansatsen till socialism i strävan att göra ett slut på det tilltagande masseländet. Detta elände syntes emellertid för alltid göra proletariatet oförmöget att självt befria sig. Borgerligt medlidande skulle rädda det, skulle bringa det socialismen.

Snart visade det sig att av detta medlidande ingenting vore att vänta. Kraft och uthållighet att genomföra socialismen kunde man blott vänta av dem som hade intresse av den, proletärerna. Men voro då dessa icke hopplöst förkomna? Icke gärna alla. Ännu fanns det enstaka skikt som i sig bevarat kraft och mod till kamp mot eländet. Denna lilla skara skulle åstadkomma vad utopisterna icke förmått – genom överrumpling erövra statsmakten och genom denna skänka åt proletariatet socialismen. Detta var Blanquis och Weitlings uppfattning. Proletärerna, som voro för okunniga och efterblivna att kunna organisera sig själva och att förvalta, skulle organiseras och ledas så att säga från ovan genom en ur deras elit bildad regering ungefär som jesuiterna i Paraguay lett och organiserat indianerna.

Weitling väntade en diktator, som i spetsen för en segerrik revolutionsarmé skulle genomföra socialismen. Han kallade honom en Messias:

”Jag ser en ny Messias komma med svärd för att förverkliga den förstes läror.

För sitt mod skall han bli ställd, i spetsen för den revolutionära armén, skall med den slå i spillror den gamla samhällsordningens murkna byggnad, leda tårekällorna ut i glömskans hav och förvandla jorden till ett paradiset”. (Ur ”Garantien der Harmonie und Freiheit” 3:e uppl. 1849, sid. 312.)

En storartad, hänförd förhoppning. Den hade bara det felet att den vilade endast på tillförsikten att den revolutionära armén nog skulle finna den rätte mannen. Om man icke hyste denna messiastro, om man kommit fram till den övertygelsen att proletariatet endast självt kunde befria sig, att socialismen vore dömd att förbli en utopi så länge proletariatet icke hade möjligheter till självförvaltning i alla organisationer, det bemäktigar sig, alltså även i staten – blir då icke socialismens utsiktslöshet uppenbar vid åsynen av proletariatets utarmning genom kapitalismen? Så såg det ut. Men teori och praxis visade snart på utvägar. I England blev det industriella proletariatet tidigast en massföreteelse. Men där fann det också några ansatser till demokratiska rättigheter, möjligheter till organisation och propaganda öppnade sig och bourgeoisin själv uppkallade proletariatet att röra på sig för att få hjälp i sin kamp för valrätten mot adeln.

I fackföreningsrörelsen och chartiströrelsen började ansatserna till arbetarrörelse, proletariatets motstånd mot utsugning och rättslöshet, där började dess strejker, dess stora kamp för rösträtt och normalarbetsdag.

Marx och Engels erkände tidigt denna rörelses betydelse. ”Eländesteorien” utmärker icke Marx och Engels. Denna hade de gemensam med alla socialister. De höjde sig över dessa då de erkände icke blott den kapitalistiska tendensen till utsugning utan också den proletäriska mottendensen och i denna, i *klasskampen*, sågo den stora faktor som skulle höja proletariatet och utrusta det med de möjligheter, det behövde för att icke blott en gång tillfälligt rycka till sig den politiska makten, utan också bli i stånd att behålla och utnyttja den. Men den proletära klasskampen såsom en massornas kamp förutsätter demokrati. Om icke den ”absoluta” och

”rena demokratin” så dock så mycket av demokrati som är nödvändig för att organisera och upplysa massorna. Detta kan aldrig tillräckligt ske på hemliga vägar. Enstaka flygblad kunna icke ersätta en väl inarbetad dagspress. Hemligt kunna icke massorna organiseras, och framför allt kan en hemlig organisation icke vara demokratisk. Den leder alltid till en endas eller ett litet antal ledares diktatur. Medlemmarne i gemen bli då endast verktyg. Ett dylikt tillstånd blir en oundviklig följd då de undertryckta lagren fullständigt saknar demokrati; självverksamhet och självständighet hos massorna främjas därigenom icke, men väl ledarnes messiassjälvkänsla, deras diktatoriska vanor.

Samme Weitling, som så starkt framhävde messiasrollen, talar högst föraktligt om demokratin:

”Kommunisterna äro ännu tämligen obeslutsamma ifråga om val av regeringsform. En stor del av dem i Frankrike luta åt diktaturen emedan de veta att folkväldet sådant som republikanerna, eller ännu mer politikerna, tänka sig det, icke är lämpligt för övergångsperioden från en gammal till en ny, fullkomlig organisation. Trots detta har Cabet lånat från republikanerna principen om folkvälde men vet dock mycket fyndigt att förena den med en nästan omärklig diktatur under övergångsperioden. Owen slutligen, de engelska kommunisternas ledare, vill att varje mansålder måtte sköta om sitt bestämda kall och att alltså varje förvaltnings högsta ledare samtidigt äro dess äldsta ledamöter. Alla socialister – med undantag av Fourieristerna, för vilka varje regeringsform är densamma – äro eniga däri att den regeringsform, som man kallar folkvälde är ett mycket odugligt, ja farligt nödankare för den unga principen om gemenskap som det gäller att förverkliga”.
(Garantien o.s.v. S. 147.)

Weitling vill att det största geniet skall regera och geniet skall man söka lära känna genom lösning av prisuppgifter, som prövas av vetenskapliga församlingar.

Jag har citerat Weitling så utförligt för att visa, att det förakt för demokratin, som nu presenteras oss som nyaste visdom, är av rätt gammalt datum och leder sitt ursprung från ett mycket primitivt tillstånd av arbetarrörelsen. Vid samma tid då Weitling föraktfullt avvisade den allmänna rösträtten och pressfriheten, kämpade Englands arbetare för denna rätt och Marx och Engels ställde sig på deras sida.

Sedan dess har hela Europas arbetarklass i talrika, ofta blodiga strider erövat det ena stycket demokrati efter det andra. I kampen för att vinna, bevara och utvidga, demokratin såväl som i ständigt utnyttjande av varje liten bit demokrati till organisation, propaganda för framtvängandet av sociala reformer har proletariatet från år till år vunnit i mognad, har det utvecklats från det lägsta lagret till det högst stående inom folkets massa. Har det då redan nått den mognad som är en förutsättning för socialismen? Och äro dess övriga förutsättningar redan givna? Denna fråga är i dag föremål för mycken strid, av den ena parten lika avgjort bejakad som av den andra förnekad. Bådadera synas mig något förhastade. Mognad för socialismen är icke något, som låter sig statistiskt beräknas eller fastställas innan vi äro komna så långt att vi praktiskt prövat saken genom exempel. I varje fall gör man orätt att vid dryftande av frågan skjuta de materiella förutsättningarna för socialismen, såsom ofta sker, för mycket i förgrunden. Visserligen är socialismen icke möjlig utan en viss utveckling av stordriften, men när man påstår att socialismen först då blir genomförbar, när kapitalismen icke är i stånd att vidare utveckla sig, då saknas varje bevis för att det måste vara på det sättet. Det riktiga är att socialismen blir desto lättare att genomföra ju mer stordriften är utvecklad, alltså ju mindre företag det finns att samhälleligt organisera. Detta gäller dock blott problemet sett från en bestämd stats synpunkt. Förenklingen av problemet inom denna ram motverkas dock därav att hand i hand med stordriftens tillväxt och tillväxten av dess marknad går utvecklingen av den internationella arbetsdelningen och internationella handeln och därmed en ständig utvidgning och komplicerad av problemet om den samhällliga organiseringen av produktionen. Det föreligger därför ingen grund att antaga, att i de moderna industristaterna med dess bankväsen och dess företagareorganisationer, ett organiserande av större delen av

produktionen på samhällelig väg genom stat, kommun eller konsumtionsorganisationer icke redan i dag skulle vara möjlig.

Avgörande är icke längre den materiella utan den personliga faktorn: Är proletariatet starkt och intelligent nog att självt taga denna samhällliga reglering i sin hand? Det vill med andra ord säga, äger det kraft och duglighet att flytta över demokratin från politiken till ekonomin? Detta låter sig icke med bestämdhet förutsäga. Det är också en faktor, som i olika stater är mycket olika utvecklad, och som i samma land vid olika tider i hög grad kan variera. Ty kraftuthållighet och duglighet äro relativa begrepp. Samma mått och kraft som i dag, då motståndarna äro starka, är otillräcklig, kan i morgon vara fullt tillräcklig om dessa lida ett moraliskt, ekonomiskt eller militärt sammanbrott.

Och likaså kan samma mått av duglighet i dag vara till ingen nytta om man kommer till styret i en mycket invecklad situation, men det kan i morgon vara vuxet alla krav om under tiden klarare, enklare eller i materiellt avseende bättre förhållanden inträtt. Endast praxis kan i varje fall visa om proletariatet är verkligt moget för socialismen. Med bestämdhet kan blott följande sägas: Proletariatet tillväxer oupphörligt i antal, styrka och intelligens, det närmar sig allt mer och mer tidpunkten för sin mognad. På förhand kan man icke säga när denna tidpunkt är uppnådd, man kan icke ens med bestämdhet säga att den redan finns, när proletariatet utgör folkets flertal och detta flertal tillkännager sin vilja till socialismen. Däremot kan man utan tvivel bestämt antaga att ett folk icke är moget för socialismen så länge folkets flertal är fientligt stämt mot denna och icke vill veta av den.

Även i detta avseende är det åter demokratin som icke blott lättare leder till proletariatets mognad utan också tidigast låter oss förstå när denna mognad inträtt.

Demokratis verkningar

Den moderna staten är en strängt centraliserad organism, en organisation som bildar den största makt inom det moderna samhället och övar inflytande på det mest ingripande sätt på varje enskilds öde. Detta träder tydligast i dagen vid krigstillfällen. Då får envar känna i hur hög grad hans existens bestämmas av statsmaktens politik.

Vad stamsamhället tidigare och sedan kommunen varit för den enskilde, det blir nu staten. Men voro dessa föregående mindre organisationer till sin läggning demokratiska, så upphäver sig däremot den moderna statsmakten, byråkrati och armé över befolkningen, ja, den vinner sådan kraft, att den tidvis till och med får herravälde över de socialt och ekonomiskt härskande klasserna och blir i stånd att bilda en regering med oinskränkt makt.

Detta tillstånd blir emellertid aldrig varaktigt. Byråkratiens absoluta herravälde leder till dess förbening och till försjunkande i ändlös, tidsödande formalism. Och detta just i en tid då den industriella kapitalismen växer, då den mest revolutionära produktionsordning som finnes underkastar alla ekonomiska och samhällliga villkor en ständig växling och förlänar åt affärlivet ett snabbt tempo och kräver de snabbaste beslut.

Därjämte leder byråkratismen till godtycke och besticklighet. Ett samhälligt produktions-system sådant som det kapitalistiska, i vilket varje producent är beroende av ett otal andra, behöver dock för sin framgång den säkerhet och laglighet, samhällliga förbindelser kunna ge.

Den allenarådande staten råkade därför i allt större motsättning till produktionsbetingelserna, blev en hämsko för dem. Det blev ofrånkomligen nödvändigt att underkasta statsmaktens organ offentlig kritik, att vid sidan om statens organisation sätta statsmedborgarnas fria organisationer, att lämna kommunerna och provinserna självstyrelse, att fråntaga den byråkratiska apparaten lagstiftningsmakten och underkasta denna kontroll från en av befolkningen fritt vald centralförsamling, ett parlament.

Kontrollen över regeringen är parlamentets viktigaste uppgift, en uppgift som icke kan övertagas av någon annan central organisation. Det låter sig visserligen tänkas, om det också praktiskt är nästan omöjligt, att man på så sätt kunde taga lagstiftningen från byråkratin, att man låte en kommission av fackmän utarbeta lagarna och sedan förelade dem inför folket för avgörande. Men icke ens de mest inbitna förfäktare av lagstiftning direkt genom folket tala om en direkt kontroll av regeringen genom folket. Statsorganisationens ledande verksamhet kan endast övervakas genom en annan central organisation, icke genom en oorganiserad formlös massa sådan som folket.

De här klarlagda strävandena att övervinna statens absoluta makt äro utmärkande för alla klasser i en modern stat med undantag för dem som ha del i denna makt. Alltså alla, om man undantager byråkratin, officerare, hovadel och kyrka såväl som de stora bankirerna vilka göra lysande penningaffärer med staten. För de övriga klassernas förenade tryck, däribland även det lägre prästerståndet, lågadeln och industrikapitalisterna, måste den absolutistiska regimen vika. Den måste medgiva mer eller mindre tryck-, församlings- och organisationsfrihet och ett parlament. Denna utveckling har segerrikt genomträngt i alla Europas stater.

Vid denna utveckling ville varje klass giva den nya statsformen en sådan gestaltning att den bäst tillfredsställde dess speciella intressen. Denna strävan trädde särskilt starkt i dagen i kampen om parlamentets utformning, det vill säga i kampen om rösträtten.

”Folkets”, de lägre klassernas paroll, blev den allmänna rösträtten. Icke blott lönarbetarna utan också bönder och småborgare ha intresse av denna rösträtt. Dessa klasser tillsammans bilda över allt och under alla omständigheter befolkningens stora flertal. Om proletariatet är övervägande bland dessa klasser så sammanhänger det med hur högt den ekonomiska utvecklingen står. Däremot hänger det ingalunda samman med denna om bland befolkningen i sin helhet de arbetande klasserna överväga. Utsugarna bilda alltid blott en liten del av befolkningen.

Intet modernt statsväsen kan på längden undgå dessa massors anstorm och härtill kommer att varje annan rösträtt än den allmänna, leder till rena absurditeter i nuvarande samhälle. I det kapitalistiska samhället med dess ständiga växling i förhållandena, kunna klasserna icke stelna till fast sammanfogade stånd. Alla sociala förhållanden äro flytande. En ståndindelad eller graderad rösträtt är redan därigenom utesluten. Men en klass, som icke organiseras som stånd, bildar en formlös, flytande massa som är omöjlig att avgränsa. En klass är en ekonomisk kategori, ingen juridisk, klasstillhörigheten själv är mycket växlande. Till och med mången småhantverkare, som under övervägande smådrift känner sig som besittande, känner sig och blir verklig proletär under övervägande stordrift även om statistiken må hur mycket den vill räkna honom till de besittande och självständiga företagarna. Det finns heller ingen censusrösträtt som åt de besittande skulle förläna ett varaktigt monopol på parlamentet. Varje period av nedgång i penningvärdet kan välta det över ända. Ett census med företräde åt bildning och erfarenhet blir alltmer värdelöst genom den allmänna folkbildningens framsteg.

På så sätt samverka de mest skilda faktorer till att göra den allmänna, lika rösträtten till den enda rationella i det nuvarande samhället och låta den tränga genom alltmer och mer.

Framför allt är den det enda rationella från proletariatets ståndpunkt såsom understa klass bland befolkningen. Dess verksamaste vapen är dess antal och det kan först befria sig när det blivit befolkningens talrikaste klass, när det kapitalistiska samhället har utvecklats så långt att icke längre bönder och småborgare äro de övervägande inom de arbetande klasserna. Men proletariatet har också intresse av att rösträtten blir ej blott allmän och lika utan också fri från all uppdelning, så att icke exempelvis kvinnor och män eller lönarbetande och besittande välja i olika grupper. Varje dylik uppdelning medför icke blott den faran att vissa skikt, som på grund av hela sin sociala ställning höra till proletariatet men som rent formellt icke kunna

räknas till lönarbetarna, skiljas ut från dessa, utan den alstrar också den ännu mycket större faran att göra proletariatet trångsynt. Dess stora historiska uppgift härleder sig därifrån att det samhällseliga helhetsintresset sammanfaller med dess varaktiga klassintresse. Detta betyder emellertid icke att det alltid sammanfaller med proletariatets tillfälliga särintressen.

Det hör till proletariatets mognad att dess klassmedvetande bragts till sin högsta fulländning genom dess förståelse för det stora samhällseliga sammanhanget och målet, en förståelse, som endast den vetenskapliga socialismen bringar till full klarhet, men som icke blott genom dess teori utan också genom praxis befordras och utbreddes då proletariatet ingriper i politiken med säker blick för helheten och icke blott för sina särskilda intressen. Varje begränsning till yrkesintressen inskränker dess uppfattning. Detta utgör en av det ensidiga fackföreningsväsendets skuggsidor, och här ligger den socialdemokratiska partiorganisationens överlägsenhet. Häri ligger också överlägsenheten hos en rösträtt utan väljarnas uppdelning gent emot en rösträtt, som indelar väljarna efter kategorier. En dylik kategorirösträtt utgör även väljarnas avgränsning i skilda kategorier av arbetare, soldater och bönder, av vilka en var väljer sina särskilda "råd".

Under striderna om de här nämnda politiska rättigheterna uppstår den moderna demokratin, mognar proletariatet. Men samtidigt tillkommer en ny faktor: *skydd för minoriteterna, oppositionen* inom staten. Demokratin betyder majoritetens herravälde. Men den betyder icke mindre skydd för minoriteten.

Byråkratins absoluta herravälde inriktar sig på evig tillvaro. Våldsamt undertryckande av all opposition är dess livsprincip. Nästan överallt kunde den endast undanrödjas därigenom att dess välde bröts med våld.

Helt annorlunda med demokratin. Den betyder, som sagt, majoritetens bestämmanderätt. Men majoriteter växla. Under demokrati kan ingen regim inrikta sig på att sitta kvar för alltid.

Redan klassernas maktförhållanden är icke något beständigt, allra minst i kapitalistisk tid. Men ännu snabbare än *klassernas* makt växlar *partiernas*. Och dessa är det som under demokratin kämpa om väldet.

Icke heller här får man glömma, som ofta sker, att den teoretiska abstraktionens förenklingar visserligen äro nödvändiga för att låta oss klart förstå verkligheten, men att dessa förenklingar blott gälla i "sista linje" och att mellan teorin och verkligheten många mellanled bestå.

En klass kan härska, men icke regera, ty en klass är en formlös massa och regera kan blott en organisation. De som regera under demokratin är de politiska partierna. Men ett parti är icke detsamma som en klass, ehuru det i första hand företräder ett klassintresse. Ett och samma klassintresse kan bli företrätt på mångahanda sätt genom olika taktiska metoder. Allt efter dess olikhet dela sig samma klassintressens representanter i olika partier. Framför allt avgörande äro därvid frågorna om ställningen till andra klasser och partier. Endast sällan förfogar en klass över så mycken styrka att den ensam behärskar staten. Om en klass kommer till styret och icke av egen kraft förmår hålla sig kvar där, söker den sig därför en bundsförvant. Om förbund med olika är möjligt, så uppstå bland företrädarna av det härskande klassintresset olika meningar och partiklyvningar. Under det 18:e århundradet företrädde sålunda i England Whigs och Torry samma jordägareintresse. De förra sökte befrämja det genom förening med stadsbourgeoisin på bekostnad av kronan och dess maktmedel, de senare däremot trodde att kungadömet var den starkaste värnaren. På samma sätt företrädde i dag i England och även annorstädes konservativer och liberaler samma kapitalistiska intressen. De förra tro att dessa bäst skyddas i förbund med jordägarna och våldsamt nedtryckande av arbetarklassen. De senare frukta av denna politik allvarliga konsekvenser och söka att hålla arbetarklassen lugn genom små eftergifter framför allt på bekostnad av jordägarklassen.

På samma sätt som med de ekonomiskt och socialt härskande klasserna och dess partier går det med de uppåtsträvande klasserna och deras partier.

Parti och klass behöva alltså icke sammanfalla. En klass kan splittra sig i olika partier, ett parti kan bestå av människor tillhörande olika klasser. En klass kan förbli vid herraväldet trots att ombyte har skett av regerande parti om flertalet inom den härskande klassen förmenar att det hittills regerande partiets metoder varit olämpliga och dess konkurrents ändamålsenligare. Mycket snabbare än klassernas herravälde växlar därför under demokratin partiernas regim.

Under dessa omständigheter är intet parti säkert att få stanna vid styret. Det måste därför alltid räkna med möjligheten att bli minoritet, men intet parti är på förhand på grund av statens natur dömt att, om verklig demokrati råder, förbli det varaktigt.

På grund av dessa förhållanden framväxer ur en demokrati ett minoriteternas skydd, som blir så mycket verksammare och så mycket framgångsrikare motstår önskan hos varje parti att med alla medel hålla sig kvar vid makten, ju djupare rotfäst demokratin är och ju längre den varar och övar inflytande på de politiska sederna.

Vilken betydelse skyddet för minoriteterna har för de socialistiska partiernas arbete, vilka överallt börja som mycket små minoriteter, och i huru hög grad det övar inflytande på proletariats mognad, är klart. Inom dess egna leder blir skyddet för minoriteterna mycket viktigt. Varje ny lära, den må vara av teoretisk eller praktisk natur, företrädes vid dess framträdande blott av fåtalet. Om man undertrycker dessa läror i stället för att diskutera med dess talesmän, så besparar sig flertalet mycken möda och obehag. Under vissa omständigheter kan därigenom mycket överflödigt arbete sparas, ty icke alla läror eller åsikter betyda ett framsteg redan därför att de äro nya eller att de förfäktas av en minoritet. Det mesta av vad som framträder som nya tankar, är redan långt tidigare yttrat och genom diskussion eller praxis befunnet ohållbart. Endast av okunnighet blir det gamla kravet ånyo framställt som nytt. Andra tankar åter kunna vara ursprungliga men icke dess mindre fullkomligt omöjliga. Dock, hur få de tankar och idéer än må vara, som befordra ett verkligt framsteg, så är i alla fall vidare utveckling möjlig endast genom nya idéer, som i första hand framföras blott som idéer hos ett fåtal. Vilket som helst undertryckande av alla minoritetsidéer inom partiet blir därför till förfång för den proletära klasskampen och ett hämmande av arbetarklassens mognad. Världen ställer oss alltjämt inför nya, okända problem, som icke stå att lösa på hävdvunnet sätt. Hur mödosamt det än må vara att ur de föreslagna nydaningarnas kaos läsa ut det verkligt värdefulla, så är det dock ett ofrånkomligt arbete om vår rörelse icke skall stelna och avstå från att växa upp i höjd med sina uppgifter. Och vad som gäller för partiet gäller i icke mindre grad för staten. Skydd för minoriteten är en oeftergivlig betingelse för den demokratiska utvecklingen, av icke mindre vikt än majoritetens bestämmanderätt.

Ännu ett kännemärke på demokrati må här komma i betraktande: den form den ger de politiska striderna. Jag har redan 1893 yttrat mig därom i "Neue Zeit" i en artikel om "en socialdemokratisk katekism". Sedermera har jag 1909 närmare utvecklat mina åsikter i min [Vägen till makt](#). Därur må följande återges.

"Församlingsfriheten, pressfriheten och den allmänna rösträtten (understundom även den allmänna värnplikten) erbjuder icke endast vapen, som de moderna staternas proletariat äger till lycklig skillnad från de samhällsklasser, som utkämpade bourgeoisins revolutionära strider. Dessa institutioner kasta också över de enskilda partiernas och samhällsklassernas maktförhållanden och över den anda, som besjälar dem, ett ljus som saknades under absolutismens tid.

På den tiden famlade de härskande klasserna likaväl som de revolutionära omkring i mörkret. Då varje oppositionsyttning var omöjliggjord kunde varken regeringarna eller de revolutionära lära känna sina krafter. Vart och ett av de båda partierna var utsatt för faran att överskatta sig självt, så länge de icke prövat sina krafter gentemot motståndaren, liksom även att underskatta sig, så snart de lidit nederlag och då genast slänga yxan i sjön. Detta är väl en av de viktigaste orsakerna, varför

på den revolutionära bourgeoisins tid så många kravaller förekommo, vilka krossades med ett enda slag, och så många regeringar, som med ett enda slag störtades; därför även denna ständiga följd av omväxlande revolution och kontrarevolution.

Helt annat i våra tider, åtminstone i länder med något så när demokratiska institutioner. Man har kallat dessa institutioner samhällets säkerhetsventil. Om man därmed har velat säga, att proletariatet i en demokratisk stat upphör att vara revolutionärt, att det låter sig nöja med att ge offentligt uttryck åt sin förtvivlan och sina lidanden, och att det avstår från den politiska och sociala revolutionen – då är denna benämning falsk. Demokratin kan icke utjämna klassmotsättningarna i det kapitalistiska samhället och kan icke hejda deras nödvändiga resultat, detta samhälles omstörtning. Men en sak kan den: den förmår inte hindra revolutionen, men den kan avvärja mångt för tidigt, utsiktslöst revolutionsförsök och göra överflödig mången revolutionär resning. Den bringar klarhet över de olika partiernas och samhällsklassernas kraftförhållanden; den utjämnar icke motsättningarna dem emellan och gör ingen förskjutning i deras slutliga mål, men den verkar därhän, att den hindrar de uppåtsträvande klasserna från att för tidigt lösa uppgifter, som de ännu icke äro vuxna; och den verkar även därhän, att den avhåller de härskande klasserna från att vägra medgiva rättigheter, då de icke längre ha kraft att vägra. Utvecklingens riktning förändras icke därigenom, men dess gång blir stadigare, lugnare. Proletariatets framträngande i stater med något så när demokratiska institutioner betecknas icke med så iögonenfallande segrar som bourgeoisins framträngande under dess revolutionära tid, men heller icke med så stora nederlag. Efter den moderna socialdemokratiska arbetarrörelsens uppvaknande på 60-talet har det europeiska proletariatet upplevat endast ett stort nederlag, Pariskommunen 1871. På den tiden led Frankrike ännu av följderna av kejsardömet, vilket hade undanhållit folket sant demokratiska institutioner. Det franska proletariatet hade endast i minsta möjliga mån nått fram till själmedvetande, och resningen hade blivit det påtvingat.

Den demokratisk-proletäriska stridsmetoden må synas tråkigare än den borgerliga revolutionstidens metod. Den är säkert mindre dramatisk och effektiv, men den kräver även vida färre offer. De skönlitterära estetflabbar, som göra i socialism för att finna en intressant sport och ett intressant stoff, må tycka att detta är något synnerligen likgiltigt, de, som ha att verkligen utföra striderna, tycka inte så.

Dessa så kallade fredliga metoder i klasskampen, vilka inskränka sig till omilitära medel, parlamentarism, strejker, demonstrationer, tidningspress och liknande påtryckningsmedel, ha i varje land så mycket större utsikt att bibehållas, ju verksammare de demokratiska institutionerna där äro, och ju större befolkningens självbehärskning och ekonomiska insikt är.”

På dessa grunder trodde jag att proletariatets sociala revolution skulle komma att taga helt andra former än borgarklassens, att proletariatets revolution i motsats till den borgerliga, överallt där demokratin har slagit rot, skulle komma att utkämpas med ”fredliga” medel av ekonomisk, lagstiftande och moralisk art och icke med våldsmedel.

Detta är även i dag min mening. Naturligtvis har ingen institution endast ljusa sidor. Även på demokratin kan man upptäcka skuggsidor.

Där proletariatet är rättslöst förmår det väl icke att utveckla några massorganisationer eller att i normala tider föra några masstrider. Där förmår blott en elit av dödsföraktande kämpar att träda i oavslutlig opposition mot den härskande regimen. Men denna elit blir dagligen hänvisad till – ja stöter formligen på nödvändigheten att göra ett grundligt slut på hela systemet. Oförvillad av den politiska vardagens små anspråk, länkas tanken uteslutande på de största problemen och läres att alltid taga i betraktande hela det sociala och politiska sammanhanget.

Blott en liten del av proletariatet träder där i kamp, men denna del är fylld av högsta teoretiska intresse och av den hänförelse som väckes av höga mål.

På helt annat sätt verkar demokratin på proletärerna, vilka ju under nuvarande produktionsordning endast ha några få timmar på dagen till fritt förfogande. Demokratin utvecklar stora organisationer med talrika förvaltningsuppgifter; den kallar statens medborgare att diskutera och dryfta en mängd dagsfrågor av ofta mycket liten betydelse. Allt mer och mer tas

proletärernas fritid i anspråk för arbete med detaljer och med att vinna resultat för tillfället. Men i trånga kretsar blir anden instängd; oförståelse för teorierna, ja till slut även förakt för dessa och opportunistisk i stället för stora grundsatser taga då alltmer överhand. Kunde därför Marx och Engels prisa de tyska arbetarnes sinne för teorier vid jämförelse med Västeuropas och Amerikas, så skulle de i dag finna samma överlägsenhet i fråga om teoretiskt intresse hos de ryska arbetarna gentemot de tyska.

Och ändå kämpa överallt de klassmedvetna proletärerna och deras företrädare för demokratins ernående. Mången har offrat sitt hjärteblod för den saken.

De veta allt för väl att utan demokrati går det icke. De upplyftande verkningarna av kampen mot despotismen kommer blott en elit till del, griper icke hela massan. Å andra sidan får man dock icke överdriva de filiströsa verkningarna av demokratin på proletären. De äro nu en gång en följd av att proletären lider brist på fritid, icke en följd av demokratin i och för sig. Det vore ju egendomligt om friheten nödvändigt måste göra människorna småaktigare och inskränkare än ofriheten. Ju mer demokratin medför att arbetstiden förkortas, desto större blir den tid arbetaren själv förfogar över och desto mer av denna får han över att vid sidan om det ofrånkomliga detaljarbetet ägna åt sysselsättning med större, mera omfattande problem.

Väckelsen därtill uteblir icke. Ty vad demokratin än kan åstadkomma, de motsättningar som uppstå genom den kapitalistiska produktionsordningen förmår den icke ensam behärska så länge den icke övervinner denna produktionsordning. Tvärtom, motsättningarna i det kapitalistiska samhället växa, alstra alltjämt nya stora konflikter, ställa oavbrutet proletariatet inför stora problem som lyfta dess sinne över dagsomsorgerna. Under demokratin blir denna lyftning dock icke en lyftning av enbart en elit, det blir till en lyftning av själva folkets massa, som samtidigt har skolat sig till självförvaltning genom dagens praktiska arbete.

Diktaturen

Demokratin bildar den oundvikliga grundvalen för uppbyggandet av en socialistisk produktionsordning. Och endast genom demokratins verkningar når proletariatet den mognad det behöver, för att kunna genomföra socialismen. Demokratin erbjuder också slutligen den säkraste mätare på dess mognad. Mellan de båda stadierna, förberedandet för socialismen och den genomförda socialismen, som båda behöva demokratin, står dock ett tredje stadium, övergångsstadiet, då proletariatet erövrat den politiska makten, men ännu icke ekonomiskt genomfört socialismen. Under detta mellanstadium lär demokratin vara icke blott onödig, utan skadlig.

Denna uppfattning är icke ny. Vi ha redan lärt känna den såsom Weitlings. Men den stöder sig på ett ord av Karl Marx. I hans brev till kritik av Gothaprogrammet, som han skrev i maj 1875 heter det:

”Mellan det kapitalistiska och det kommunistiska samhället ligger perioden av revolutionär omvandling från det ena till det andra. Den motsvaras också av en övergångsperiod, vars stat icke kan vara annat än *proletariatets revolutionära diktatur*”.

Marx har tyvärr underlåtit att närmare angiva hur han föreställer sig denna diktatur. Bokstavligt tagen betyder frasen demokratins upphävande. Men efter bokstaven betyder den också en endes allenavälde, oberoende av alla lagar. Ett allenavälde, som skiljer sig från en despotism därigenom att det tänkts, icke som bestående statsform, utan som en övergående nödfallsåtgärd.

Uttrycket ”proletariatets diktatur”, alltså icke en enskilds diktatur, utan en klass', utesluter redan att Marx härvid har tänkt på en diktatur i uttryckets bokstavliga mening.

Han talade icke om en *regeringsform* utan om ett *tillstånd*, som med nödvändighet måste inträffa överallt där proletariatet erövrat den politiska makten. Att han icke hade någon

regeringsform för ögonen, bevisas redan därav, att han var av den åsikten, att i England och Amerika kunde övergången fullbordas fredligt, alltså på demokratisk väg.

Det kan vara möjligt att demokratin ännu icke är en säkerhet för fredlig övergång, men säkert är att den icke är möjlig utan demokrati. Vi behöva emellertid icke sväva i okunnighet om vad Marx menat med proletariats diktatur. Om han 1875 icke närmare utvecklat vad han avsåg därmed, så var det väl närmast därför att han några år tidigare yttrat sig därom i sin skrift om ”Borgarkrig i Frankrike” (1871). Där förklarar han:

”Kommunen var väsentligen en arbetarklassens regering, resultatet av den alstrande klassens kamp mot den utsugande klassen, den slutligt upptäckta politiska form under vilken arbetets ekonomiska befrielse kunde fullbordas”.

Pariskommunen var alltså ”proletariats diktatur”, som Engels uttryckligen fastställer i sin inledning till tredje upplagan av den Marxska skriften.

Men den var icke på samma gång ett upphävande av demokratin utan vilade just på dess längst gående tillämpning, på den allmänna rösträttens grundval. Regeringsmakten skulle underkastas den allmänna rösträtten.

”Kommunen bildades av de genom *allmän rösträtt* i Paris olika distrikt valda befullmäktigade ... Den *allmänna rösträtten* skulle tjäna det i kommunen konstituerade folket, på samma sätt som den individuella rösträtten tjänar att åt varje annan arbetsgivare leta ut arbetare o.s.v.”.

Återigen talar Marx här om hela folkets allmänna rösträtt, icke om en särskild privilegierad klass' valrätt. Proletariats diktatur var för honom ett tillstånd som, då proletariatet är övervägande, med nödvändighet framgår ur den rena demokratin.

I samma anda förklarade Engels i sin redan citerade artikel 1891 om det socialdemokratiska programutkastet.

”Den demokratiska republiken är den specifika formen för proletariats diktatur”.

På Marx och Engels kunna alltså icke de stödja sig som uppträda för diktaturen i motsats mot demokratin. Naturligtvis är icke därmed bevisat att de ha orätt. De måste dock se sig om efter andra bevis.

Vid undersökning av frågan måste man vakta sig för att förväxla diktaturen som *tillstånd* med diktaturen som *regeringsform*. Endast eftersträvandet av den senare är omstridd i detta sammanhang. Diktaturen som *regeringsform* är detsamma som att avhända oppositionen all rätt. Denna berövar man valrätt, press- och församlingsfrihet. Frågan är om det segerrika proletariatet behöver vidtaga dessa åtgärder, om med dess hjälp eller endast genom dem socialismen kan uppnås.

Man bör då i första rummet tänka på att vi, när vi tala om diktaturen som *regeringsform* icke kunna tala om en klass' diktatur. Ty en klass kan, som vi redan anmärkt, icke regera, endast härska. Vill man alltså med diktaturen förstå icke enbart ett tillstånd av makt, utan en bestämd *regeringsform*, då kan man endast tala om antingen en endas eller en organisations diktatur, således icke om proletariatet utan om ett proletäriskt parti. Problemet kompliceras emellertid så snart proletariatet självt sönderfaller i olika partier. Diktatur från ett av dessa partier blir då ingalunda proletariatets diktatur utan en del av proletariatets diktatur över en annan del. Situationen kompliceras än mer när de socialistiska partierna äro splittrade på grund av sin ställning till icke-proletäriska skikt, när t.ex. det ena partiet kommer till styret genom förbund mellan stadsproletariatet och bönder. Då blir proletariatets diktatur icke blott en diktatur av proletärer, utan också av proletärer och bönder över proletärer. Proletariats diktatur antar i dylika fall rätt underliga former.

På vilka grunder skall och måste nu proletariatets herravälde taga en form som är oförenlig med demokratin. Den som åberopar sig på det Marxska uttalandet om proletariatets diktatur

får icke glömma att däri icke är tal om ett tillstånd som *kan* inträffa under vissa omständigheter, utan om ett tillstånd som under alla förhållanden *måste* inträffa.

Nu kan man väl antaga, att proletariatet icke kommer till herraväldet annorstädes än där det utgör befolkningens flertal eller åtminstone har detta flertal bakom sig. Proletariatets vapen i den politiska kampen är, vid sidan av dess outhärlighet, dess stora antal. Endast där det har massorna, befolkningens flertal, bakom sig, kan det påräkna att besegra de härskande klasserna med dess maktmedel. Detta var också Marx och Engels mening.

Därför förklarade de i Kommunistiska manifestet:

”Alla hittills försiggångna rörelser ha varit rörelser av minoriteter eller i minoriteters intresse. Proletariatets rörelse är en självständig rörelse av det stora flertalet, i det stora flertalets intresse”.

Detta ägde också sin tillämpning i fråga om Pariskommunen. Den nya revolutionära regimen första angelägenhet var att rådfråga folket i val på allmän rösträtts grund. Valet, företaget under största frihet, gav i nästan alla Paris valkretsar stor majoritet för kommunen. Mot 21 oppositionella, varav 15 rent reaktionära och 6 radikala republikaner av Gambettas riktning, valdes 65 revolutionära. Bland dessa 65 revolutionära voro alla dåtida riktningar inom den franska socialismen företrädda. Hur mycket de än bekämpade varandra, övade de dock icke diktatur mot varandra.

En regim, som har så djupa rötter i massorna, har ingen anledning att angripa demokratin. I de fall då våld utövas för att undertrycka demokratin, kommer den icke att kunna hålla sig fri från våldshandlingar. Våld kan endast mötas med våld.

Men en regim som vet sig ha massorna bakom sig kommer att använda våld endast i fall då det gäller *skydda* demokratin och icke för att *upphäva* den. Den skulle utan vidare begå självmord om den undanröjde sin säkraste grundval, den allmänna rösträtten – tillika en stark källa till väldig moralisk auktoritet.

Diktaturen i form av demokratins upphävande kan alltså endast komma ifråga i undantagsfall då ett utomordentligt sammanträffande av gynnsamma omständigheter möjliggör för ett proletariskt parti att rycka till sig makten oaktat det icke har befolkningens flertal med sig, ja t.o.m. om det har detta avgjort emot sig.

Inom ett folk, som sedan årtionden är politiskt skolad och där partier ha tagit fast form, är en dylik tillfällig seger knappast möjlig. Om i ett sådant fall folket i val uttalar sig mot den socialistiska regimen, skall då denna göra vad vi hittills ha krävt av varje regering, böja sig för folkets uttalande med fast vilja att på demokratins grund föra kampen om statsmakten vidare eller skall den för att hålla sig kvar, störta demokratin?

På vad sätt kan en diktatur hålla sig kvar vid styret mot folkflertalets vilja?

Två vägar komma i fråga: *jesuitismens* och *Bonapartismens*.

Till jesuitstaten i Paraguay ha vi redan hänvisat. Där höllo jesuiterna sig kvar genom sin oerhörda andliga överlägsenhet över de av dem organiserade urinvånarna, vilka utan deras hjälp voro fullkomligt hjälplösa.

Frågan är då: kan i en europeisk stat ett socialistiskt parti nå en sådan överlägsenhet. Det är fullständigt uteslutet. Visserligen blir proletariatet genom sin klasskamp de andra arbetande klasserna – småborgare och småbönder – andligt överlägset, men samtidigt tillväxer också dessas politiska intresse och politiska omdöme. Avståndet mellan dessa olika klasser blir aldrig så överväldigande.

Vid sidan om de med handen arbetande klasserna tillväxer emellertid ett skikt av intellektuella, som blir allt talrikare och allt outhärligare för produktionsprocessen och vilkas uppgift består i att förvärva kunskaper och utveckla intelligens.

Detta skikt i samhället intager en mellanställning mellan proletariatet och kapitalistklassen, är icke direkt intresserat i kapitalismen, men ser dock med misstro på proletariatet så länge det icke anser detta moget att taga sitt öde i egna händer. Till och med sådana män som de utopiska socialisterna, vilka på det varmaste uppträtt för proletariatets befrielse, förhålla sig under klasskampens början avvisande mot arbetarrörelsen. Denna hållning ändrar sig först när proletariatet i sin klasskamp visar större mognad. Den tilltro proletariatet tillvinner sig hos de för socialismen intresserade intellektuella bör dock icke förväxlas med det förtroende som liberalerna och centern, ja t.o.m. regeringen sedan 4 augusti 1914 visat för regerings-socialisterna. Det första slagets förtroende kommer av övertygelsen att proletariatet har nått kraft och mognad att självt befria sig. Det senare slagets förtroende däremot av förhoppningen att ifrågavarande socialister icke längre taga proletariatets befrielsekamp på allvar.

Helt utan eller helt emot de intellektuella är en socialistisk produktionsordning icke möjlig. Under förhållanden då befolkningens flertal med misstro eller avvisande betraktar ett proletäriskt parti gäller detsamma om massan av de intellektuella. I sådana fall blir massan av det segerrika proletäriska partiet icke blott icke intellektuellt överlägset den övriga befolkningen, det blir t.o.m. efter sina motståndare även om dess teoretiska ståndpunkt i sociala frågor i allmänhet skulle vara högre.

Paraguays väg är alltså icke möjlig i Europa. Då återstår blott den andra vägen, den som Napoleon I slog in på 18 Brumaire 1799 och Napoleon III den 2 december 1852: att regera med hjälp av överlägsenheten hos en centraliserad organisation över den oorganiserade folkmassan och med hjälp av en överlägsen militärmakt, som härrör därifrån, att regeringens väpnade makt står gentemot antingen en vapenlös eller en på kamp med vapen trött folkmassa.

Kan då en socialistisk produktionsordning byggas upp på dessa grundvalar? Denna produktionsordning betyder organisation av produktionen genom samhället. Den kräver den ekonomiska självförvaltningen genom hela folket. Statlig organisering av produktionen genom en byråkrati eller genom ett särskilt befolkningslager betyder icke socialism. Den tarvar organisatorisk skolning hos breda folklager, förutsätter talrika fria organisationer av ekonomisk såväl som politisk art och kräver full organisationsfrihet. Arbetets socialistiska organisation skall icke vara någon kasernorganisation.

En minoritets diktatur som ville åt folkets skänka fullaste organisationsfrihet skulle därmed undergräva sin egen makt. Söker den däremot att hålla sig kvar genom att klavbinda denna frihet, ja då hämmar den utvecklingen fram mot socialism i stället för att befördra den.

Sitt starkaste stöd har en minoritetsdiktatur alltid i en tillgiven armé. Men ju mer den sätter vapenmakt i majoritetens ställe, desto mer driver den också varje opposition till att söka sin räddning i appell till bajonetten och nävrätten i stället för i appell till folket i val, som är förbjudet. Då blir *inbördeskriget* formen för utvidgning av politiska och sociala motsatser. Där icke fullständig social och politisk slöhet gör sig gällande hotas minoritetsdiktaturen ständigt av våldsamma kravaller eller, ett oavlåtligt guerillakrig, som lätt växer ut till långvariga beväpnade resningar, vars bekämpande tar i anspråk diktaturens alla militära krafter. Diktaturen blir sedan icke fri från inbördeskriget, är i ständig fara att bli störtad genom det.

För uppbyggandet av det socialistiska samhället finns inget större hinder än inbördeskriget. På nuvarande stadium av vittgående geografisk arbetsdelning är den industriella stordriften överallt beroende såväl av handelns och sjöfartens säkerhet som av fördragens. Redan ett krig utåt skulle på det allvarligaste störa det socialistiska uppbyggandet även om icke fienden trängde in i landet. Med rätta ha de ryska socialisterna av alla riktningar betonat nödvändigheten av fred för det samhälleliga återuppbyggandet. Men ännu fördärvligare för den samhälleliga hushållningen än ett krig utåt, blir ett medborgarkrig som med

naturnödvändighet utspelas i landets inre, som det ödelägger och lamslår lika svårt som en fientlig invasion.

I en kamp mellan staterna rör det sig i regel om vinst eller förlust av makt för den ena eller den andra regeringen, icke om dess hela existens. Men efter kriget skola och vilja de olika krigförande regeringarna och folken leva i fred om än icke alltid i vänskap med varandra.

På ett helt annat sätt stå parterna i ett inbördeskrig till varandra. De föra icke krig för att rycka från motparten några medgivanden och sedan leva i frid med honom. I kriget mellan medborgarna går det heller inte till som inom demokratin, där minoriteterna äro skyddade så att varje part, som råkar i minoritet och måste avstå från regeringen, därmed ingalunda är avstängd från politisk verksamhet eller ens behöver inskränka denna och där varje parti som råkar i minoritet städse har rätten kvar att trakta efter majoritet och därigenom bemäktiga sig regeringen.

Under inbördeskrig kämpar varje parti för sin existens och hotar den underlägsne med fullständig förintelse. Medvetandet om detta gör inbördeskrigen lätt så grymma. I synnerhet har en minoritet, som håller sig vid styret blott genom militärisk makt, stor böjelse för att på blodigt sätt hålla sina motståndare nere och att i vilda slaktningar decimera deras led om den genom ett uppror blivit hotad och det då lyckats den att slå ned resningen. Junidagarna i Paris 1848 och den blodiga majveckan 1871 ha visat detta med fruktansvärd tydlighet.

Ett system med kronisk inbördeskamp såväl som dess alternativ under diktaturen: massornas fullständiga slöhet och modlöshet, gör det så gott som omöjligt att bygga upp ett socialistiskt produktionssystem. Och då skulle en minoritetsdiktatur, som med naturnödvändighet föder inbördeskrig eller slöhet, vara det suveräna medlet att åstadkomma övergången från kapitalism till socialism!

Mången förväxlar inbördeskrig med social revolution, anser detta för revolutionens form och är böjd ursäkta de i inbördeskriget oundvikliga våldshandlingarna med att utan dylika vore en revolution icke möjlig. Det har alltid varit så i en revolution och det skall alltid så förbli.

Emellertid har just vi socialdemokrater icke varit av den meningen att allt det, som alltid varit så nu också måste förbli så. Våra bilder av revolution ha vi format efter de hittillsvarande *borgerliga* revolutionernas exempel. Den proletära revolutionen kommer att fullbordas under helt andra betingelser.

De borgerliga revolutionerna utbröto i stater där en despotism, stödd på en från folket skild här, undertryckte alla fria rörelser, där det icke fanns någon press- eller föreningsfrihet, icke allmän rösträtt och intet parlament i verklig mening. Där tog med nödvändighet kampen mot regeringen inbördeskrigets form. Våra dagars proletariat kommer, åtminstone i Västeuropa, till makten i stater, där sedan årtionden demokratin, om än icke den ”rena” så dock ett visst mått av demokrati, slagit djupa rötter och där militären icke längre är så helt som tidigare skild från folket. I varje fall behöva vi icke antaga att i Västeuropa den stora franska revolutionens förlopp skall upprepa sig. Om det nuvarande Ryssland uppvisar så många likheter med Frankrike från 1793 så bevisar detta blott hur nära Ryssland står den borgerliga revolutionens stadium.

Man måste noga skilja mellan den sociala revolutionen, den politiska revolutionen och inbördeskriget.

Den *sociala revolutionen* är en djupgående omvandling av hela den samhälleliga byggnaden, framkallad genom grundandet av en ny produktionsordning. Det är en långvarig process, som kan pågå under årtionden och för vars avslutning det icke är möjligt dra några fasta gränser. Ju fredligare de former äro i vilka den utvecklas och fullbordas, ju bättre kommer den att lyckas. Såväl inre som yttre krig äro dess dödsfiender. En social revolution inledes i regel

genom en *politisk* revolution, genom en plötslig förskjutning av maktförhållandena mellan klasserna i staten, varigenom en hittills från den politiska makten utesluten klass bemäktigar sig regeringsmakten. Den politiska revolutionen är en plötslig händelse som mycket snabbt fullbordas. Dess former äro beroende på den stats förvaltning där den äger rum. Ju mer demokratin råder, icke blott formellt, utan faktiskt, förankrad i de arbetande massornas kraft, desto större sannolikhet för att den politiska revolutionen blir fredlig. Däremot, i ju högre grad det hittills härskande systemet icke stöder sig på befolkningens flertal utan är uttryck för en minoritet som håller sig vid styret genom militära maktmedel, desto troligare är det att den politiska revolutionen tar form av ett inbördeskrig.

Men även i senare fallet ha förfäktarna av den sociala revolutionen det mest trängande intresse av att inbördeskriget blir av kort varaktighet, att det blott blir ett medel att genomföra och befästa demokratin och att den sociala revolutionen överlämnas åt dess verksamhet. Med andra ord: att den omedelbart icke går längre än folkets flertal är benäget att följa emedan därutöver den sociala revolutionen, hur önskvärt än det omedelbara realiserandet av dess slutmål kan te sig för vittseende andar, icke skulle finna de nödiga betingelserna för att skapa något varaktigt.

Men har då icke proletariatets och småborgarnes skräckvälde i Paris, alltså en minoritetsdiktatur, framkallat oerhörda verkningar av största historiska betydelse under franska revolutionen?

Säkert. Men av vad slag voro de. Nämnda diktatur var ett barn av det krig, som Europas förbundna monarker förde mot det revolutionära Frankrike. Att segerrikt ha tillbakaslagit denna anstorm, det var skräckväldets historiska verk. Det bevisade då åter en gång tydligt den gamla sanningen att diktaturen är bättre i stånd att föra krig än demokratin. Men det bevisade ingalunda att diktaturen är proletariatets metod för att genomföra sociala omgestaltningar efter sitt sinne och för att bevara den politiska makten.

I fråga om energi låter skräckväldet från 1793 icke överbjuda sig. Men trots detta lyckades det icke för Paris proletärer att hålla sig vid makten. Diktaturen blev en metod varigenom olika fraktioner för proletär och småborgerlig politik bekämpade varann inbördes och slutligen blev den en metod för att göra slut på varje proletärisk och småborgerlig politik.

De undre lagrens diktatur jämnar vägen för sabelns diktatur.

Ville man efter de borgerliga revolutionernas exempel säga att revolution är liktydig med inbördeskrig och diktatur, då måste man också dra ut konsekvensen och säga: revolution slutar ofrånkomligt med en Cromwells eller en Napoleons herravälde.

Detta är dock ingalunda den nödvändiga utgången av en proletärisk revolution där proletariatet bildar nationens flertal och där nationen är demokratiskt organiserad. Och endast där äro betingelserna för socialistisk produktion givna.

Vi kunna med proletariatets diktatur icke förstå annat än dess herravälde på demokratisk grund.

Åskådningsundervisningen

Gentemot de här utredda farorna av den diktatoriska metoden skall nu ställas även ett dess företräde: Den skänker en glänsande åskådningsundervisning.

Detta argument uppkommer tydligen ur följande slutledning: Under demokratin, då folkets majestät härskar, kan socialismen icke genomföras förrän majoriteten har vunnits för den. En lång och tröttsam väg. Långt snabbare komma vi då till målet om en energisk, målmedveten minoritet bemäktigar sig statsmakten och använder den för att genomföra socialistiska

åtgärder. Resultaten skola genast verka övertygande och majoriteten, som hittills kämpat mot, skall snabbt bli anhängare till socialismen.

Detta låter mycket bestickande och lät bestickande även i gamle Weitlings mun. Det har blott det felet att det förutsätter som självklart just vad som skulle bevisas. Diktaturens motståndare bestrida just att en socialistisk produktion, genomförd av en minoritet utan medverkan från folkets stora flertal, är möjlig. Misslyckas försöket, så erbjuder det visserligen ett gott åskådningsmateriel, men i motsatt riktning mot vad man avser. Ett avskräckande i stället för ett tilltalande.

Dessa människor, som på grundval av ett dylikt åskådningsmateriel låta bestämma sig och icke genom att utforska och pröva det sociala sammanhanget – dessa tanklösa tillbedjare av blotta resultatet, komma vid försökets misslyckande icke att undersöka orsakerna till detta misslyckande. De komma icke att söka orsakerna i de ogynnsamma eller ännu icke mogna förhållandena utan i socialismen själv och komma att draga den slutsatsen att den över huvud icke duger.

Man ser alltså, att åskådningsundervisningen har en mycket tvivelaktig sida.

Hur ha vi att tänka oss den.

Socialismens innehåll kunna vi populärt sammanfatta i orden: Frihet och bröd åt alla. Det är vad massorna vänta sig av den, varför de arbeta för den. Friheten är icke mindre viktig än bröd. Även de välbärgade, ja t.o.m. rika klasserna ha kämpat för sin frihet, icke sällan pålagt sig de svåraste offer av gods och blod för dess skull. Behovet av frihet, av självbestänningsrätt, ligger i människans natur lika mycket som behovet av näring.

Hittills har socialdemokratin lärt massorna att den var den omutligaste förkämpan för alla undertrycktas frihet, icke blott lönarbetarnes, utan även kvinnornas, de förföljda religionernas, rasernas, judars, negrers, kinesers o.s.v. Genom denna åskådning har socialdemokratin vunnit anhängare vida utöver lönarbetarnes krets.

Nu skall, så snart socialdemokratin kommer till makten, denna åskådning trängas undan av en rakt motsatt. Dess första gärningar skola bestå i att upphäva den allmänna rösträtten och pressfriheten, i att fråntaga stora delar av befolkningen dess rättigheter. Ty det är detta det gäller, och det måste betonas, då man skall ersätta demokrati med diktatur. För att bryta de övre tiotusens politiska inflytande behöva de ingalunda utestängas från rösträtt. Detta inflytande utöva de icke genom sin personliga röstavlänning.

Alla småhandlare, hantverkare, större och mindre bönder, större delen av de intellektuella, komma så fort de genom proletariats diktatur bli avstängda från sina rättigheter, att på grund av vad de se för ögonen, övergå till socialismens fiender även i den mån de förut icke varit det. Likaså komma alla de att bli fiender till diktaturen, som varit anhängare till socialismen av den anledningen att den kämpat för allas frihet.

Ingen kan alltså vinnas, som icke redan förut varit socialist. Endast socialismens fiender ökas.

Men den lovar icke blott frihet utan också bröd. Det skola de försona som den kommunistiska diktaturen berövar friheten.

Det är icke de bästa massorna som för bröd och spel få trösta sig över frihetens förlust. Men utan tvivel skulle materiellt välstånd tillföra kommunismen många som stodo tvivlande eller blivit skilda från den på grund av dess antidemokratiska politik. Detta välstånd måste dock komma och komma snabbt, icke som löfte för framtiden, om det skall öva inflytande som åskådningsmaterial.

Varigenom skall detta välstånd ernås? Diktaturens nödvändighet förutsätter att en minoritet av befolkningen har satt sig i besittning av statsmakten. En minoritet av egendomslösa.

Proletariatets stora vapen är emellertid dess antal. Under normala tider bildar detta stödet för dess verksamhet. Statsmakten kan endast erövras om proletariatet är i majoritet. Såsom minoritet lyckas det komma i besittning av statsmaskineriet endast genom sammanträffande utomordentliga omständigheter, genom katastrofer, som bryta statsmakten, som utarmar staten och låter den förfalla.

Socialismen, d.v.s. allmänt välstånd inom den moderna kulturen, blir möjlig endast genom den största utveckling av de produktivkrafter, kapitalismen för med sig, genom de enorma rikedomar, den skapar och som koncentreras i kapitalistklassens händer. Ett statsväsen, som genom en vanvettig politik, exempelvis ett gagnlöst krig, har förlösat dessa rikedomar, erbjuder från början ingen lämplig utgångspunkt för ett snabbt välstånd inom alla befolkningslager.

Om såsom arvtagare till den bankruttmässiga statsmakten uppträder, icke en demokratisk utan en diktatorisk regim, så förvärras situationen, och resultatet blir med nödvändighet inbördeskrig. Vad som kan finnas kvar av materiella medel blir då ödelagt genom anarkin.

Slutligen förutsätter välstånd för alla att produktionen får oavbrutet fortgå. Att endast rasera kapitalismen är dock inte socialism. Där kapitalistisk produktion icke genast kan föras över till socialistisk, där måste den förra kvarstå, eljest avbrytes produktionsprocessen och därmed skapas det masselände i form av allmän arbetslöshet som det moderna proletariatet med rätta fruktar så starkt.

Endast där proletariatet har fått skolning genom sina politiska och fackliga organisationer, där det deltagit i städernas förvaltning och i lagstiftning och regeringskontroll och där ett större antal intellektuella äro beredda att träda i den socialistiska produktionens tjänst, förmår det att genast utan störningar överallt ersätta kapitalismen där de nya förhållandena bli omöjliga för kapitalistisk produktion.

I ett land, som ekonomiskt ännu är så litet utvecklat att proletariatet bildar blott en minoritet, kan man icke vänta denna mognad hos proletariatet.

Det kan alltså från början anses för givet, att överallt där proletariatet genom diktatur i motsats mot demokrati kan behålla statsmakten, äro svårigheterna i socialismens väg så stora att det synes alldeles uteslutet att diktaturen skulle kunna snabbt åstadkomma ett allmänt välstånd, som skulle försona de rättslösa folkmassorna med våldsregimen.

Naturligtvis kan varje ny regim stöta på oväntade svårigheter. Man skulle göra orätt i att utan vidare lägga dessa svårigheter den nya regimen till last och därigenom låta sig modfällas utan att pröva sakläget. Men skall man trots svårigheterna hålla ut, så måste man på förhand ha vunnit stark övertygelse om riktigheten och nödvändigheten i den nya regimen. Först då låter man icke förvilliga sig i omdömet.

På detta sätt komma vi också här tillbaka till demokratin, som tvingar oss att genom en intensiv propaganda eftersträva massornas upplysning och övertygelse innan vi gå att genomföra socialismen. Även i detta avseende måste vi åter avböja diktaturens metoder, vilka i övertygelsens ställe sätta våldets åskådningsundervisning.

Därmed må ingalunda vara sagt, att åskådningsundervisning vid socialismens förverkligande icke skulle förmå uträtta något. Tvärtom, den både kan och kommer att spela en stor roll, men icke genom förmedling av en diktatur.

Världens olika stater stå på mycket olika utvecklingsstadier ekonomiskt och politiskt. Ju mer kapitalistisk å ena sidan och ju mer demokratisk å den andra en stat är, desto närmare står den socialismen. Ju högre utvecklad dess kapitalistiska industri, desto högre dess produktivkrafter, desto större dess rikedom, desto samhälligare arbetet och desto talrikare dess proletariat. Och ju mer demokratisk en stat är, desto bättre är dess proletariat skolad och organiserat.

Demokratin kan understundom hämma det revolutionära tänkandet, men demokratin är dock ett outhärligt medel att underlätta den mognad som behöves för att vinna den politiska makten och att genomföra den sociala revolutionen. I intet land utebli konflikter mellan proletariatet och de härskande klasserna, men ju mer framskridet ett land är i kapitalistiskt och demokratiskt avseende, desto större äro utsikterna för proletariatet att i en sådan situation icke blott segra för tillfället, utan också att försvara segern.

Där ett proletariat under sådana omständigheter kommer till statsrodret, skall det finna materiella och ideella medel såväl att genast ge den ekonomiska utvecklingen en socialistisk riktning som att öka det allmänna väståndet. Detta proletariat ger sedan åt de andra ekonomiskt och politiskt efterblivna länderna, en verklig åskådningsundervisning. Den stora massan av dessa proletärer kommer nu enstämmigt att kräva mått och steg i samma anda, men även andra skikt bland de fattigare klasserna såväl som talrika intellektuella, komma att kräva att staten slår in på samma väg till västånd. På detta sätt blir genom exemplet från det mera framskridna landet, socialismens sak oemotståndlig även i länder som nu icke äro så långt komna att dess proletariat av egen kraft och ensamt är i stånd att erövra den politiska makten och genomföra socialismen.

Och vi behöva icke förlägga denna tidpunkt till en avlägsen framtid. I en rad industristater synes redan nu de materiella och ideella förutsättningarna för socialismen vara för handen i rikt mått. Vi ha den bestämda uppfattningen att vi kommit så långt i Tyskland. Frågan om proletariatets politiska herravälde där är blott en fråga om dess makt, framför allt om dess sammanhållning. Blott inre tvedräkt kan ännu fördärva oss.

Att genom exempel från högre utvecklade nationer den sociala utvecklingen kan påskyndas, påvisade redan Marx i förordet till första upplagan av "Kapitalet":

"En nation kan och skall, lära av en annan. Även om ett samhälle har kommit naturlagen i sin rörelse på spåren – kan det naturenligen varken hoppa över eller dekretera bort utvecklingsfaser. Men det kan förkorta och mildra födslosmärtorna".

Våra bolsjevistiska vänner synes, trots sina talrika åberopanden på Marx, helt ha förgätit denna sats, ty proletariatets diktatur, som de predika och utöva, är ingenting annat än ett grandios försök att hoppa över och dekretera bort naturliga utvecklingsfaser. De mena att detta är den minst smärtsamma metoden att föda socialismen, att "förkorta och mildra födslosmärtorna". Men om vi fortsätta i bilder så minner oss deras praxis mera om en havande kvinna, som utför de vansinnigaste hopp och språng för att förkorta det havandeskap, som gör henne otålig, och därigenom framkallar missfall.

Resultatet av ett dylikt förfaringsätt blir i regel icke något livsdugligt barn.

Marx talar här om det exempel, den ena nationen kan ge den andra. För socialismen kommer emellertid ännu ett annat slags exempel i betraktande, det, som en högre utvecklad driftsform kan ha att ge efterblivna.

Visserligen traktar den kapitalistiska konkurrensen överallt efter att utrota efterblivna rörelser, men det är under kapitalistiska betingelser en så smärtsam process att de av denna konkurrens hotade med alla medel avvärja den. Den socialistiska produktionsordningen kommer därför att träffa på en mängd företag som äro tekniskt efterblivna. Särskilt inom jordbruket, där stordriften gör blott ringa framsteg, ja på sina ställen t.o.m. går tillbaka.

Men socialistisk produktion låter sig icke utvecklas annat än på grundval av stordrift. Det socialistiska jordbruket kommer i första hand att inskränka sig till socialisering av den stordrift som redan förefinnes. Uppnås därvid goda resultat, som är det troliga, om det i stället för lönarbetet, som inom jordbruket icke uppnår tillfredsställande resultat, sätter arbete av fritt samarbetande människor [freivergesellschafter], så komma förhållandena för arbetarne inom stordriften att ställa sig gynnsammare än för småbönderna och man kan då med bestämdhet

vänta sig att dessa massor skola komma att frivilligt övergå till den nya produktionsordningen om samhället lämnar dem nödiga medel därtill. Icke förr. Och det är fullkomligt uteslutet att söka övertyga självägande bönder om socialismens företräden. Vid socialiseringen av jordbruket kan endast exemplet hjälpa. Men detta förutsätter en viss utbredning av stordriften inom jordbruket. Ju mer utsträckt stordriften är, desto raskare och grundligare kommer exemplet att verka.

De småborgerliga demokraternas mål: att stycka, dela upp varje storjordbruk i smålotter, motverkar på det starkaste socialismen inom jordbruket och därmed i samhället.

Praktiken verkar alltid mer övertygande än teorin, en påtaglig handling alltid mera än de mest hänfödda tal.

Den tyska socialdemokratin är nu kallad att åstadkomma sociala åskådningsexempel av olika slag i största stil.

Redan före kriget voro deras anhängare en tredjedel av hela folket, i varje fall så långt man av rösterna kan döma. Och denna siffra kan väl snarare anses för liten än för stor. Under kriget ha alla borgerliga partier utan undantag fallit i vanmakt. Befolkningens stora massa står bakom oss. Demokratin i Tyskland är i dag på vår sida, vi äro icke i de ryska bolsjevikernas läge, vi behöva icke diktaturen.

Ropet på diktatur vore hos oss blott ett tecken på inre svaghet, att visa misstro till vår egen förmåga, tvivel på att våra handlingar kunna bli av det slag att det skall lyckas oss hålla folkets massa kvar vid våra fanor. Som symptom på svaghet och tvivel på sig själv kunde diktaturen eller redan dess propagerande som idé få endast ett resultat: att bringa tron på vår inre kraft att vackla hos folkets stora massa. Vi förlora sedan den segervissa makten som finns i övertygelsen att folkets stora flertal står bakom oss.

Diktaturens idé skulle emellertid också, alldeles som i Ryssland, bli ett element till splittring av proletariatet självt. Hur oerhörda de svårigheter än äro, som vi ha att övervinna, så våga vi dock hoppas att bli herrar över dem om vi blott enigt gå till verket att övervinna dem med positivt arbete, för vilket jordmänen skapades genom revolutionen. Detta eniga, positiva arbete, det är det exempel vi ha att åstadkomma, såväl för proletariatets som för socialismens skull. Diktaturens idé kan icke befrukta detta arbete, den kan blott förstöra det. Den kan icke få till resultat att söndersplittringsprocessen inom de socialistiska lederna övervinnes genom nödvändigheten av gemensamt positivt handlande, utan till det rakt motsatta, att denna splittring skulle bli som allra värst just i det ögonblick då den segerrika socialdemokratin endast genom proletariatets eniga sammanhållning skulle förmå försvara sig. Att i dag försöka proklamera diktaturen skulle endast förmå producera en enda art av undervisningsmateriel: splittringen inom det socialistiska proletariatet. Den komme att verka avskräckande på folkets stora massa här hemma och på den övriga världens socialistiska demokratier. Den skulle beröva oss varje möjlighet att på demokratins väg nå våra mål, utan att på minsta sätt skapa möjligheter att nå dem på diktaturens. Slutresultatet av försöket att upphäva eller sätta ur kraft den allmänna, lika rösträtten och att ersätta en nationalförsamling med en centralförsamling med arbetar-, soldat- och bonderåd blir inbördeskrig, fullkomlig ekonomisk ruin och därför också till slut kontrarevolutionens seger.

Därför måste och vilja vi hålla fast vid demokratin, vid den allmänna, lika, direkta och hemliga rösträtten, för vilken vi sedan ett halvt århundrade ha kämpat.